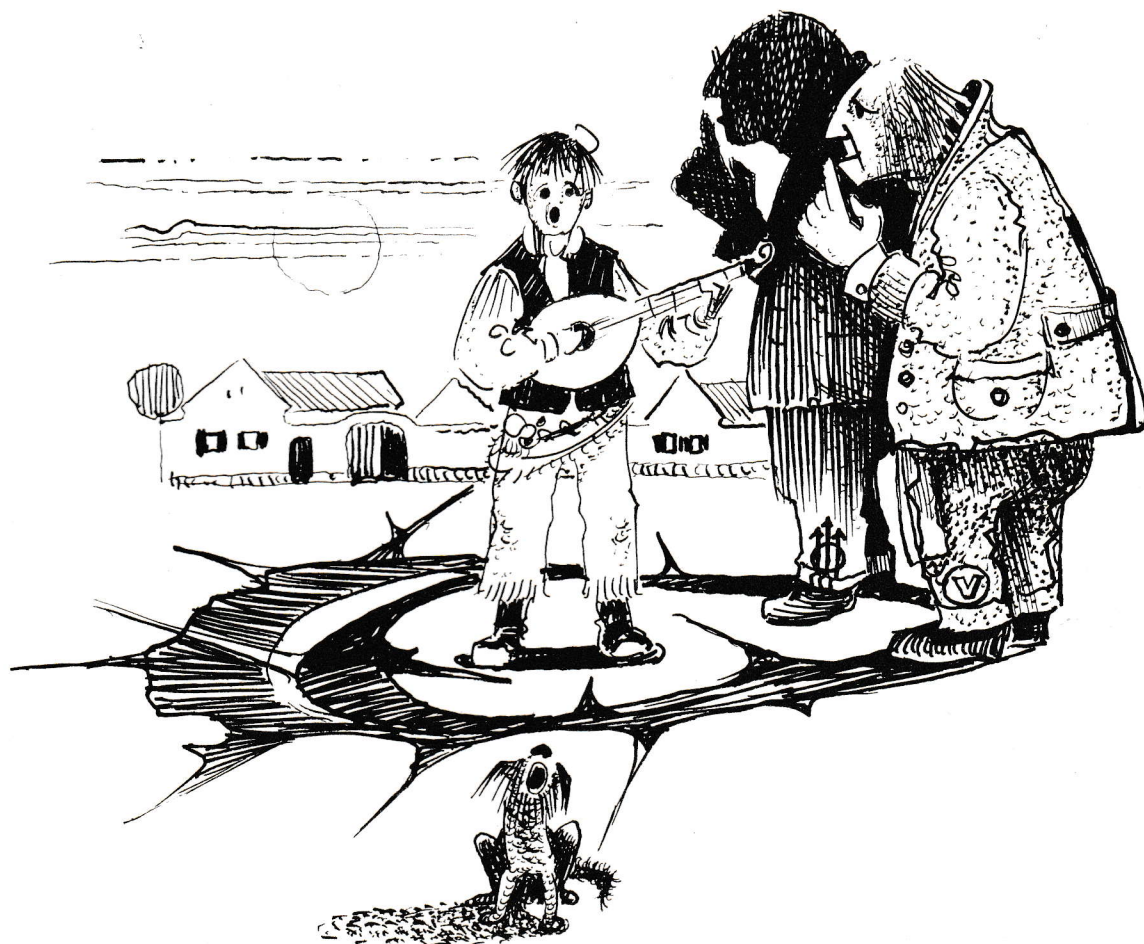

3/82
4/82

novi glas

magacin hak-a

ŠUTI, MALI SLAVOJ!

IMPRESUM/IMPRESSUM

vlasnik, izdavač/eigentümer, herausgeber:
hrvatski akademski klub/ kroatischer akademikerklub
schwindgasse 14/10, 1040 beč/wien

nakladnik, tisak/ druck, verlag:
litteras-verlag, berggasse 4, 1090 beč/wien

odgovorni urednik/ verantwortlicher redakteur:
marko szucsich

banka: raiffeisen-blagajna
nikitsch/filež
konto:2709

Mišljenja pojedinih piscev se ne tribaju
slagati s mišljenjem HAK-a.

novi glas

magacin hak-a

S A D R Ź A J

P o l i t i k a

Atomarska grožnja	1
Poljska	2
7. Sastanak narodnih grup susjednih zemalj.....	6
Republika Austrija pred sudom	9
Demonstracija pred biškupskim dvorom	12
Situacija Vlahov	15
Misli o emisiji	17

K u l t u r a

500 ljet Enciklopedistike na tlu Jugoslavije	18
Premijera prvoga gradišćanskoga filma na našem jeziku	20
Čežnja u noći (nastavak)	24
Lirika	27

redakcija i suradniki:

marko szucsich, franjo perusich, dorothea lipkovich,
kristina milosich, andi novosel, peter tyran jurica csenar

ATOMARSKA GROŽNJA

NAORUŽAVANJE NA MJESTO RAZVITKA

Vrlo aktualna tema u zadnjem času je pitanje mira na svitu, a s tim usko povezano i pitanje naoružavanja. U HAKU je predavao o toj temi dr. Karl Kumpfmüller, peljač "Europahausa" u željeznu.

On je konstantirao, da je ta tema dosta hakljiva i komplicirana, zato kad se mora zgledat na nekoliko aspektova, ki moru ovomu razvitku svoje doprines: n. pr. škola, odgojivanje, okolina itd. Tužio se je, da su reakcije u narodu jako agresivne kad je govor za mir, da postoji preveć prerasudov i da nij dost toleracije ni kod ljudi, ni kod odgovornih za vojsku.

Kad se premisli da je u Hirošimi u devet sekunda 100 000 (!) ljudi poginulo i da se je u istom času isto toliko naranilo, onda je to sigurno nerazumljivo. Oni, ki su preživili prvu atomsku bombu povidaju, da je naranjenim koža kot zanjki po cijelom tjslu dolivisila, da već nisu imali vlasi i da su bili dijelom čisto požgani. Ovi fakti su svagdir poznati, ali ipak neke sile na svitu svenek gledaju, da još već i još boljega oružja produciraju. Situacija je ta, da dan danas postoji po svitu atomsko oružje, ko je 1 000 000 puti jača nek ona atomska bomba, ka je na Hirošimu spala. Samo u Europi dojde na svakoga človika 60 t TNTa - običnoga eksploziva (Sprengstoff) Činjenica je, da bi u prvoj uri jednoga atomskoga boja poginulo već ljudi nek u svi boji dosada skupa. Došlo bi do "atomskoga Holocaust-a".

Uzroki

Kade ležu uzroki ove pobludjenosti? Dr. Kumpfmüller vidi jedan od glavnih uzrokov u eko-

nomiji. On misli, da su potreboće velikoga dijela ljudi početkom 70ih ljet bile zasićene. Industrija i obrt (Gewerbe) su morali gledat, da drugdir najdu mogućnost zbavit se svojih produktov. Te mogućnosti su dijelom našli na električnom sektoru s novimi proizvodami, dijelom na medicinskom sektoru i konačno i kod vojske.

Početkom je postojala još i mogućnost izvoza u zemlje 3oga svita i u ostok. Te zemlje su ali sve potrebovale kredite, ča je tako daleko peljalo, da je sad jur dost zemalj, ke ne moru duge vraćat. Dobro se to more vidit na primjeru Poljske ili Meksike. Posljedice su jasne: Banke već nisu pripravne dat tim zemljam nove kredite, kad je to za nje pre riskantno; a za industrializirane zemlje to znači, da se iz tih zemalj već ništ ne naruči. Kade nij pinez... .. Sad je pak za već ko poduzeće jedini put iz krize van ta, da se začne na jednom od tih tri odzgor upomenuti sektorov profilirati.

Dan danas djela 40% - 60% svih tehničkih istraživačev na vojnom sektoru. Pokidob da se neprekidno najde još bolje oružje i da je jedan slogan ove industrij "nigdr ne moremo imat dost oružja", djelatna mjesta ovde nisu u pogibeli. A zato kad jedna stran forsira naoružavanje ko logično misli i gruga stran, da i ona mora tako djelat, da ne bude slablja.

Ovi aspekti sad sigurno valjaju već ili manje samo za za zapadne zemlje, zato kad u istoku još sigurno nij tako, da su jur svi ljudi zasićeni. Dr. Kumpfmüller si to ovde tako razloži, da kani istok to, ča je u revoluciji "dostignuo", protiv

"černoga" zapada branit. Istok je s zapadom u jednoj situaciji konkurencije. Postavi se pitanje, ki će duglje preživiti. Da je naoružavanje tako opširno leži sigurno na tom, da ima aparat vojske jako velik upliv u Sovjetskom Savezu.

Teoretično bi postojala mogućnost, da jedana svitska sila prestane s naoružavanjem. Dr. Kumpfmueller argumentirao je tako, da imamo danas nako jur 40 - 80 krat tako zvani "over-kill", ča znači, da bi se svit mogao 40 do 80 puti totalno zničiti. Ako se orijentiramo na najnižem broju, ima svaka sila mogućnost, svit 15 - 20 puti zničiti, tako bi ništ nebi pačilo, ako jedna stran doluči da će standard koga ima, konzervirat. To bi bio prvi korak k prvim dogovorom. Kot ali izgleda, nijedan političar nij pripravan, ta prvi važni korak udjelat.

Izgledi na politiku

Konačno je dr. Kumpfmueller još prezentirao pet centralnih temov u politici dojučih ljet. Za njega su to:

1. Tematika mira
2. Problem okoline (Umwelt)
3. Treti svit

4. Emancipacija žene, a s tim povezano i pitanje manjin
5. Inicijative gradjanov

Diskusija

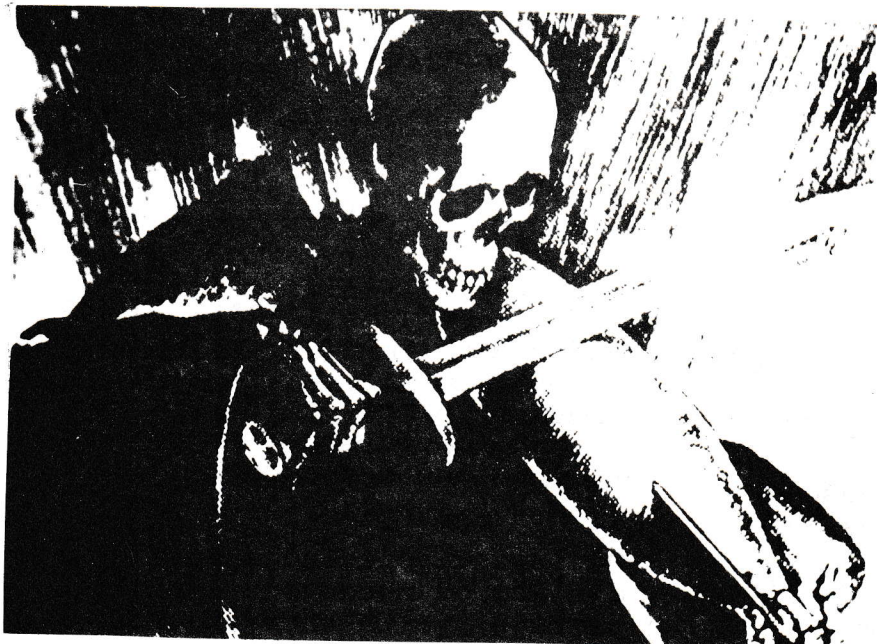
Predavanje je pobudilo dikusiju, ka je dijelom bila i dost kritična prema gibanju mira. Jedan argumenat je bio ta, da je tzv. realno - politički put k miru dosada bio uspješan, da od drugoga svitskoga boja nismo imali većih konfliktov.

Kritiziralo se je isto, da zastupniki gibanja dijelom samo veliko govoru, negativne fakte nabrajađu, da ali nimaju lašćega programa.

Dalje se je u kritiki navodilo, da je bila konstatacija faktov i aspektov naoružavanja pre jednostrana. Na primjer se uopće nij navodio aspekt ideologijov, to znači činjenica, da svaka ideologija misli, da more istinu samo za se potribovat, i da svaki vidi u drugoj ideologiji samo nepretelja. Argumentira se na seleći način: Potriбно je naoružavanje zato, kad i Amerikani / Rusi naoružavaju.

Konačno se postavi pitanje, kako dugo će ova pobludjenost još dalje pojt.

m.d. szucsich

"černoga" zapada branit. Istok je s zapadom u jednoj situaciji konkurencije. Postavi se pitanje, ki će duglje preživiti. Da je naoružavanje tako opširno leži sigurno na tom, da ima aparat vojske jako velik upliv u Sovjetskom Savezu.

Teoretično bi postojala mogućnost, da jedana svitska sila prestane s naoružavanjem. Dr. Kumpfmueller argumentirao je tako, da imamo danas nako jur 40 - 80 krat tako zvani "over-kill", ča znači, da bi se svit mogao 40 do 80 puta totalno zničit. Ako se orijentiramo na najnižem broju, ima svaka sila mogućnost, svit 15 - 20 puta zničit, tako bi ništ nebi pačilo, ako jedna stran doluča da će standard koga ima, konzervirat. To bi bio prvi korak k prvim dogovorom. Kot ali izgleda, nijedan političar nij pripravan, ta prvi važni korak udjelat.

Izgledi na politiku

Konačno je dr. Kumpfmueller još prezentirao pet centralnih temov u politici dojdućih ljet. Za njega su to:

1. Tematika mira
2. Problem okoline (Umwelt)
3. Treti svit

4. Emancipacija žene, a s tim povezano i pitanje manjin
5. Inicijative gradjanov

Diskusija

Predavanje je pobudilo dikusiju, ka je dijelom bila i dost kritična prema gibanju mira. Jedan argumenat je bio ta, da je tzv. realno - politički put k miru dosada bio uspješan, da od drugoga svitskoga boja nismo imali većih konfliktov.

Kritiziralo se je isto, da zastupniki gibanja dijelom samo veliko govoru, negativne fakte nabrajadu, da ali nimaju lašćega programa.

Dalje se je u kritiki navodilo, da je bila konstatacija faktov i aspektov naoružavanja pre jednostrana. Na primjer se uopće nij navodio aspekt ideologijov, to znači činjenica, da svaka ideologija misli, da more istinu samo za se potribovat, i da svaki vidi u drugoj ideologiji samo nepretelja. Argumentira se na seleći način: Potriбно je naoružavanje zato, kad i Amerikani / Rusi naoružavaju.

Konačno se postavi pitanje, kako dugo će ova pobludjenost još dalje pojt.

m.d. szucsich

POLJSKA

Prezkrajno zadužena zemlja, vojno stanje jur dura jedno ljeto, (predviđeno je, ako se narod pomiri, ovu situaciju koncem decembra preminit) Solidarność je potučena, peljači ove organizacije internirani.

Samo glava novoga i bivšega gibanja djelačev je u slobodi. Oslobođen je od njegovoga velikoga upliva u prošlosti.

Njegova borba leži samo na iracionalnom polju, i to u molitvi i strpljenju, da će gospodin Bog oslobodit Poljake iz robstva i je zapeljati u novi društveni raj, kod se je to jur stalo s židovi s obećanom zemljom.

Crikva/Glemp je preuzela/preuzeo revoluciju. Revolucija živi u sv. maši. Ruke se zdižu u višinu, suze se toču - duše turobu.

Radikalni mladi ljudi su dobili otkaz od režima s batinami i "Traenengas-om", oni su se plakali na cesti.

Za ove mlade je angažman među vlade i crikve rasprodaj Solidarnośći. Sigurno će crikva dobit za dobro sudjelovanje s vojskom nagradu. U Sjemu je nekoliko mjest rezervirano. Poljaki - mir s vami !

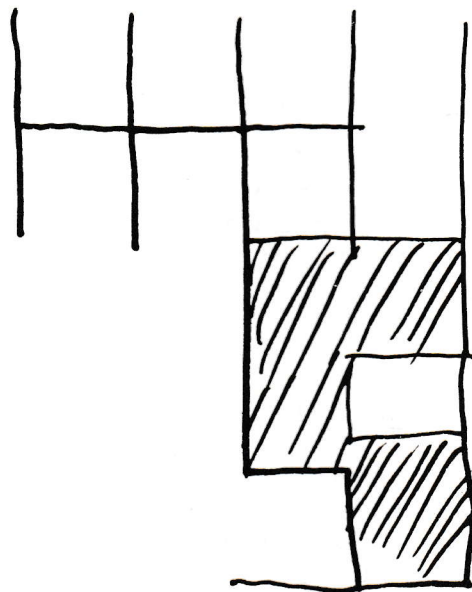
Naše medije su se trudile, ovu tragediju sasvim opširno i jasno u naše stane i glave transportirat. Komentari u novinama, diskusije političarova - suprotnosti su bile velike i su još svenek velike. Premislimo si, ča bi se stalo, ako bi se bilo u Austriji konstituiralo slično djelačko gibanje. Slobodni sindikat - - ?? . Političari svih

farbov poludili bi. Iz ličnoga iskustva znam kako "demokratske" strukture vladaju u naši sindikati. Svako gibanje izvan partijskoga misljenja se zatara.

Odvisnost pojedinoga austrijskoga djelača od njegovoga sindikata, partije, je tako velika, da društveno - politične inovacije nimaju šance, ar se svako bazično djelo - ako ne paše u smjer denašnjih sindikalistova - zatara. Zatare se s socijalnim pritiskom ki se zvana ne vidi i ne da manifestirat. Ki kani zgubit djelo? U denašnji vrijeme na !

Zato tišina u ime djela!

Robstvo 20. stoljeća se samo u vanjskom obliku razlikuje od historijskoga, prošloga robstva.

Očevidno se ovo robstvo pokaže kad se robi kanu podignut.

U Čile, Braziliji, Argentini, Turskoj i.t.d.

Poljska nij izuzeta.

Koruptni političari, tehokrati i veliki krediti su peljali ovako daleko. Eksport kreditov je eksport krize. Kapitalistička kriza 1974. ljeta imala je samo jednu šancu: šancu, da još već producira nepotribna dugovanja, to eksportira u takozvane nerazvijene komunističke zemlje, i tako zaposli u svojem kraju djelače.

Da ove zemlje moru kupit ovu staru tehnologiju, pružili su im se krediti prez vridnosti.

U to vrime dokle su se bavile ove zemlje s starim "know howom" napredovale su kapitalističke zemlje s novimi produkti. Tako nij postajala šanca za zadužene zemlje, da s starom tehnologijom konkuriraju s kapitalističkom produkcijom. Posljedica je bila, da si nisu mogle zaslužiti devize za plaćanje posudjenoga kapitala i činžov.

To su znale zemlje, ke su davale kredit. I zato su se napravili takozvane "Kompenzationsgeschäfte". U slučaju Austrije, ka dosta veliku svotu kreditov ima u Poljskoj, se kaže primjer "novoga feudalizma".

Ausrija si posudi milijarde i te na Poljsku dalje posudi. Poljska zato kupi proizvode od Austrije i tako osigura austrijskim djelačem djelo. Ali ne samo to - Austrija importira pod najbolji ekonomski uvjeti poljski ugljen. Cijena ugljena je za 40% niža nego cijena američkih multinacionalnih kompanijov. To znači, da VOEST ima još veću šancu, laskocijeno producirati željezo, i tako u ovoj krizi zaposlit svoje djelače.

A to sve na stroške poljskih djelačev.

Kreiskyju je vojno stanje u Poljskoj bilo pravo: Djelači su ugljen pod pritiskom vojske dalje kopali.

Nadalje je plaćanje činžov i kapitala na Austriju osigurano.

Premislimo ča bi se bilo stalo, ako bi Solidarność bila preuzela vladu u Poljskoj.

Kredit, ki se nisu dobro investirali od koruptnih političarov, nebi se najzad platili. Ugovori za ugljen i druge poljske sirovine bi se bili revidirali.

Kapitalisti moru s Jaruzelskijom bit zadovoljni.
Poljska plaća činže najzad.
Činži - dnevna muka poljskoga djelača.

Poljski primjer u Austriji.

U Austriji imamo nekoliko seljaka koji imaju poljodjelstva za

preživiti premalo, a za umrijeti preveć. Ovi seljaci su investirali i financirali s kreditima nove mašine i tehnologiju. koja nije rentabilna.

To znači, da produkcija pod tim uvjetima - pre malo polja, čemerna kvaliteta zemlje, infrastruktura i seljačka zgradnja - nije dosta efektivna.

Uspjeh je mali. Činži su veliki. Samo zbog toga, da čuda već djeluju i samo nizak životni standard imaju, moru preživiti. Poznato je, da je cijena seljačkih proizvoda u relaciji k djelu, troškom nafte imašinov razbojstvo.

Poljska se da prisposodbit austrijskim malim seljacima.

Austrija se more prisposodbit Poljskoj: ako kapitalisti u Americi čvršće zašerafaju ekonomsku hegemoniju i kad potuče na najzadplaćanje kreditova i činžov.

Ne samo onda će se pokazati naša ekonomska i politična ovisnost od Amerike.

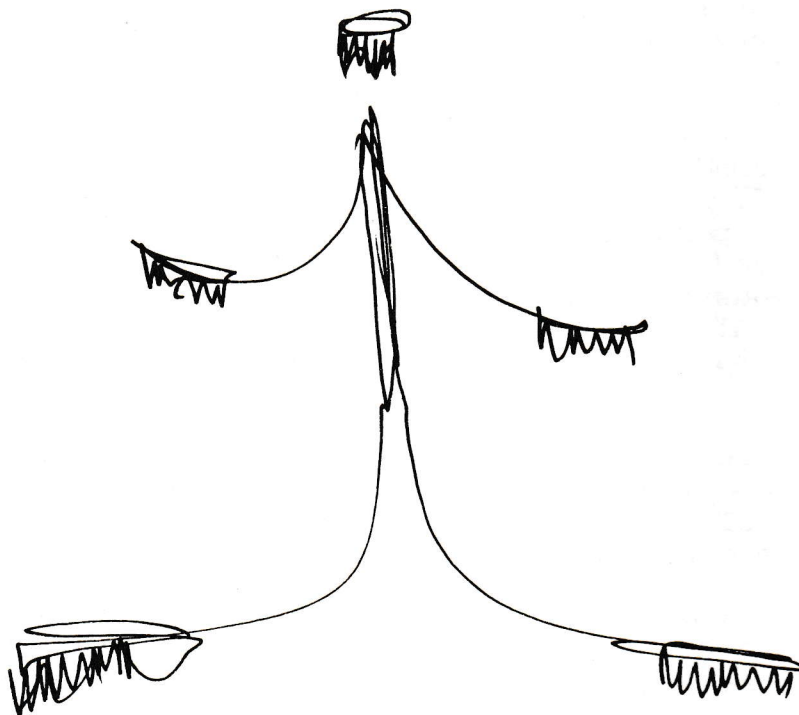
Jer i u prošlosti nam je bilo određeno ča smimo producirati, kad je išlo za takozvane "Oel=saatprodukte".

Ali ništa. Tako naše ulje za kuhanje dođe iz Amerike. A naši seljaci kupuju američke "Sojabohnen".

Još Poljska nije izgubljena!???

To je srića Austrije! ?

a.n.

7. ZASTANAK NARODNIH GRUP SUSJEDNIH ZEMALJ

u Cindrofu od 24. - 26. X. 1982.

25.X.: Austrijske manjinje same sebe predstavljaju:

1. Filip Warasch, zastupnik Slovencev:

Situacija je isto čemerna ostala kot i prošlo ljeto.

"Regionalpolitik ist Assilationspolitik."

Zakon za narodne grupe je instrument ograničenja manjinje nastao.

2. Dipl.inž. Feliks Wieser, predsjednik Zveze:

Austrija odbija potrobovanje za ekonomsku sridnju školu.

Dobili su manje od 300.000 aš. sve skupa.

Apelira na solidarnost svih manjin u Austriji.

Uopće ne postoji kontakt od strane vlasti i zemaljske vlade Koruške. Zakon za narodne grupe stvara 8 kategorijev Slovencev

3. Dr. Reginald Vospernik, predsjednik FUEV-a:

Gradišćanski madjari uzeli su se u Fuev pri odbornoj sjednici u Borti. Fuev obuhvaća okolo 40 narodnih grup. Ono je "čemerno dušno spoznanje europskih vlad" (Paul Skadegard, bivši predsjednik)

4. Prof. Ludvik Seberenyi, grad.-madjarsko kulturno društvo:

Gradišćanski Madjari želju približavanje k pravnoj i financijskoj situaciji Južnih Tirolceva i ako u manjem okviru. U 60ljetnom pripadanju k Austriji, Madjari izgubili su 62,8% pri-

padnikov, Južno Tirolci 28,6%. On potribuje više škole, koliko bi njim i Hrvatom dostojilo potlag prisposodobom s Južnim Tirolom. U masovni medija Madjari nimaju nikakovoga prava.

(Austrija ima pri UNO isto pravo za glasovanje kot i Sovjetski Savez i USA, to znači 7 mil. prema 250 mil. Ta situacija se da prisposdobit s grad. Madjari: 7.000/240.000. Oni ali nimaju nikakovoga prava i nimaju n.pr. zastupnika u zemaljskom saboru.

5. Dr. Ivo Mueller, predsjednik HKD-a:

Jezik Gradišćanskih Hrvatov se ne more adaptirati brzomu razvitku modernoga jezika. Jako teško je, da se jezik jedne narodne manjine isto brzo razvija kotno moderni jezik tehnike i znanosti. Tragičan problem u Gradišću su asimilanti.

HKD dostao je 220.000.- š. subvencije od saveza. 50.000.- š. će još dojt od zemlje.

Baza za prava Grad. Hrvatov je član 7, a nikako "zakon za narodne grupe"!

" Mi ne razumimo austrijsku politiku prema narodnim grupam u čuda odnosi, jeli se tiče predškolsko ili školsko potpomaganje, jeli je to štampa ili radio ili samo financijski potpor.

Hrvatski jezik još svenek nij službeni jezik.

6. Demeter Karall, predsjednik HGKD-a:

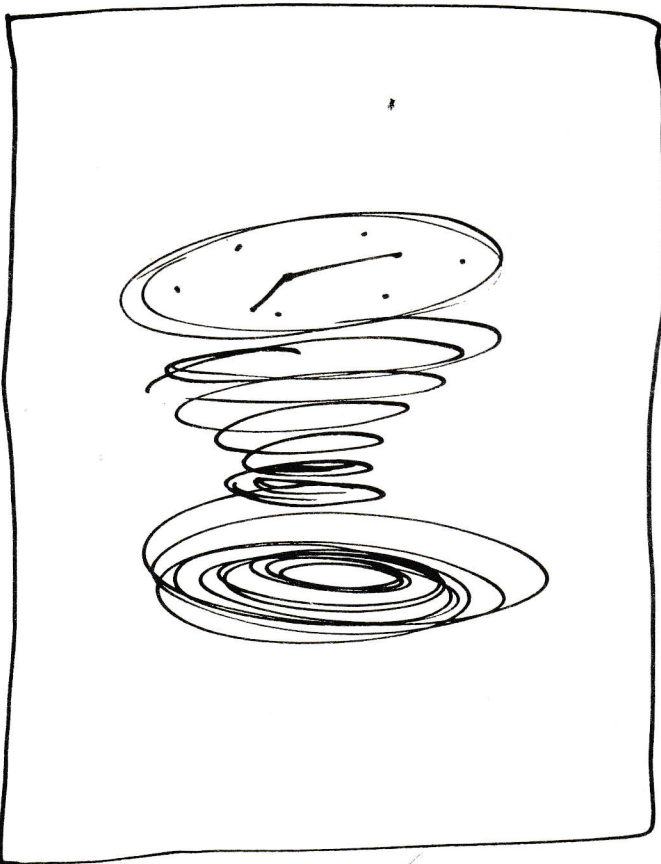
Kratak izveštaj o Hrvatima u Beču. Varoš Beč je razpoložio mjesta

za čuvarnice na hrvatskom jeziku. Ako se ugora da se najde dost dice, ko će kancelarstvo ovu akciju podupirat.

26.X.:

7. Dr. Franci Zwitter, koordinator austrijskih narodnih grup:

Točna analiza međunarodnih/internacionalnih deklaracijov, ke

bi se tribale preuzeti u nacionalno zakonodavstvo.

8. Dr. Auguštín Malle:

Zakonska situacija čuvarnic i školskoga sistema pri koruski Slovenci. Najbolji sistem čuvarnic postojao je va vrime naci-vladanja, naime da se asimiliraju Slovenci čim brže. 13% u dvojezični krajina pošću dvojezičnu školu.

9. Madjar iz SR Slovenije:

Početo od 1959. ljeta je dvojezičnost osigurana polag ustavu. Školari u dvojezični krajina se obavezno uču madjarski i slovenski jezik.

10. Luciano Monica, zastupnik Talijanov u Istri i Rijeki:

1980. ljeta bilo ih je 200.000, momentano samo već 15.000 pripadnikov. Stanovništvo spada - broj školarov je veći. Knjige za sridnje škole se uvozu iz Italije, druge se prevadjaju iz Hrvatskoga ili Slovenskoga. Talijanski se podučava u dvi republika Jugoslavije. Talijani imaju praktično sve školske dostege. Za izobrazbu učiteljev se studenti pošalju u Italiju, isto kako i školari humanističkoga i umjetničkoga tipa. U SR Sloveniji je osigurana opširna izobrazba/učnja i upeljanje talijanske kulture.

11. Dr. Korenik, Slovenac iz Italije:

Slovenska narodna grupa se sve manje podipira, ar se boju balkanizacije od strani konzervativnih iz Trsta.

12. Paolo Stranj, Slovenac iz Italije:

Tri slovenske krajine u Italiji: Trst - Goerz - Udine. Potribuje:

- već autonomije škol u upraviteljstvu.
- slovenske škole na cijelom
- priznavanje diplomov, ki su se dostignuli u SR Sloveniji.
- izgradnja svih školskih tipov

13. Unif. prof. dr. Adamovič, šef ustavne službe pri kancelarstvu:

Kancelarstvo će bit i nadalje pripravno, da se peljaju razgovori. On trpi na najnkanju informacijov, pokidob da se je u nekoliko ura bolje informirao o situaciji i tužbov narodnih grup nego mu je to bilo moguće krez cijelo ljeto u njegovom uredu.

14. Prof. dr. F. H. Riedl, urednik časopisa "Europa Ethnika":

Stanovništvo u Južnom Tirolu se dila u 66% Nimcev, 30% Talijanov i 4% Ladincev. Za pripadnike nimškomu jeziku postoji put o= brazovanja od čuvarnice do zrelosti s sveučilišćem. Ladinci nimaju poseban status, ali Južno Tirolci njim dopuščavaju vlašća prava, isto imaju i poslanika (Abgeordneter)

15. Gospa Benčić, grad. Hrvatica iz Madjarske, županija Vas:

U županiji Vas je danas još oko= lo 4.500 Grad. Hrvatov. U školi se podučava južni književni jezik, a doma se još govori grad išćanski hrvatski jezik. U pot= poru od strani madjarske vlade se ne da potužit.

16. Bernhard Schmalzl, nimac iz Madjarske, iz Pernau-a, blizu austrijske granice:

Oni su "Heanzndeutsche", ki go= voru isti dijalekat kot Južno= gradišćanci. I prema njim je Madjarska jako velikodušna i da= režljiva. Svaka nacionalnost ima svoj zemaljski savez (Landesver= band). Madjarska ima četire ovakove saveze.

U Madjarskoj živi sve skupa 240.000 pripadnikov nimškomu je= ziku (Švabi, Sahsi i Heanci). Dica sve manje doprimu jezičnu

spodobnost od domi i sve teže je očuvati nimški jezik. "Mi se trsimo za dvojezičnost."

Ovo su na kratki bili izveštaji pojedinih zastupnikov nazočnih pri zastanku manjin.

Organizator HKD se je zadovoljio i izveštajom i s predlogom za zaključnu rezoluciju. Kako se ovakov susret najbolje ishasnuje, su opet jednoč pokazali Koruski Slovenci, ki su doputovali s dovoljnim brojem referentov, dobro pripravljeni i s cijelom informacijom jur odtipkanom na papir i jur pomnoženo, da se da svakomu nazočnomu u ruke. Po

broju najmanja narodna grupa je svim drugim opet jednoč pred= očila, kako se efikasno pelja borba za ča obećanoga ali ne is= punjenoga. Doba je, da se od naših Slovencev konačno ča to naučimo.

Naravno se i stavlja pitanje iskrene informacije od svih stran, ka uglavnom samo od toga odvisi, ki zastupa dotičnu ma= njinu iz dotičnje zemlje. Škoda da nisu svi dost hrabreni, da povu iskrenu činjenicu i stvarne situacije. Nam Austrijancem nij teško izrazit svoja mišljenja, kad mi se borimo protiv javna mjesta za ispunjenje naših prav i potriboć, ali od drugi zemalj dojdju čuda krat poslaniki ki su istovrimeno i poslaniki vlade i već ne moredu usmradit vlašće gnjazdo. Kod nas se svenek čuje, kako nezadovoljne su manjine, iz oficielnih ust drugih zemalj se opet čuje, kako zadovoljne su manjine.

Ali ipak je pri ovom zastanku u Cindrofu došlo do izražaja, da su manjine u naši susjedni zemlja more bit još već ogrožena nek su to kod nas u Austriji.

Na ovom mjestu mi dojde u pamet izveštaj zastupnika Nimcev u Madjarskoj, ki je u prosti riči toliko filozofije izrazio, da se je ovomu iskrenomu človiku svaka rič vjerovala. Ovo je ljude tako ganulo, da je ov človik dostao i najveć aplauza.

Za organizatora ovakovoga zastanka narodnih grup iz raz= ličnih zemalj će bit svenek teško, da ponudi jedan objekti= van kip realne situacije, ar on poziva, ali ki onda zaistinu dojde

Neka se na ovom mjestu još jednoč zahvali HKD-u za pri= premljenje ovoga zastanka.

p.t.

REPUBLIKA AUSTRIJA PRED SUDOM

Komitet za Prava Gradišćanskih Hrvata tuži republiku Austriju za neplaćenu subvenciju iz ljeta 1979.

Svota subvencije ka se od Komiteta traži od republike Austrije, iznaša 100.000 austrijski Šilingov. Po mišljenju predsjednika Komiteta za Prava Gradišćanskih Hrvata, ima Austrija dužnost, da po državnom ugovoru, -Članu 7 subvencionira djelo hrvatskih društava ka se zalažu za opstanak hrvatske manjine.

Savezno kancelarstvo odbija od 79 ljeta sve molbe za subvenciju Komiteta za Prava Gradišćanskih Hrvata na ti način da opće ne odgovara na molbe. Uzroci ove prakse našega svezanoga kancelarstva ležu u škurini.

U maloj dvorani "Justizpalasta" se odigra formalna scenerija medju Goliata i Davida.

Sudac, u manjinskoj materiji teško mučen, kani doznat od zastupnika kancelarstva naki način i po ki uvjeti se subvencioniraju manjinska društva.

Narodni zakon 1976. je zakonska podloga, se dočuje od kompetentnoga gospodina ki zastupa kancelarstvo. Nadalje se dočuje da postojū nekie lične "Weisunge" od kancelara naše svezane republike, po ki se odluči, kada jedno ma-

njinsko društvo ima pravo po zakonu o narodnim grupam da dobine subvenciju. Na pitanje sudca, jeli su ovi uvjeti kroz "Verordnung" publicirani počne zastupnik kancelarstva nervirat. Na sriću mu pade na pamet, da se je parlament informirao. Jeli ova informacija iz parlamenta išla dalje na adresate zakona se nije pitalo. Poznato je, da od ove tajne "Weisunge" kancelarstva, manjinska društva nisu bila informirana.

A kako izgleda ova tajna "Weisunga": U narodnim zakonu par. 9 točka 2 i točka 3 je uređeno pitanje financiijnoga potpora manjinskih organizacijov.

Po mišljenju kancelara (tajno) ima jedno društvo samo onda pravo po par. 9/2 i 9/3 na subvenciju, ako u molbi navodi projekt hrvatske čuvarnice ili hrvatske osnovne/glavne škole.

Ove konkretne projekte, bi kancelarstvo podupiralo ako su navodjeni u molbi. Po mišljenju kancelarstva ali ne postoji obaveza za podupiranje takove molbe (čuvarnice, škole).

Danas se vidi kako izgleda praksa narodn. zakona. Ali ne samo praksa, nego i cij i sadržaj narodnoga zakona nima vridnost za austrijske manjine.

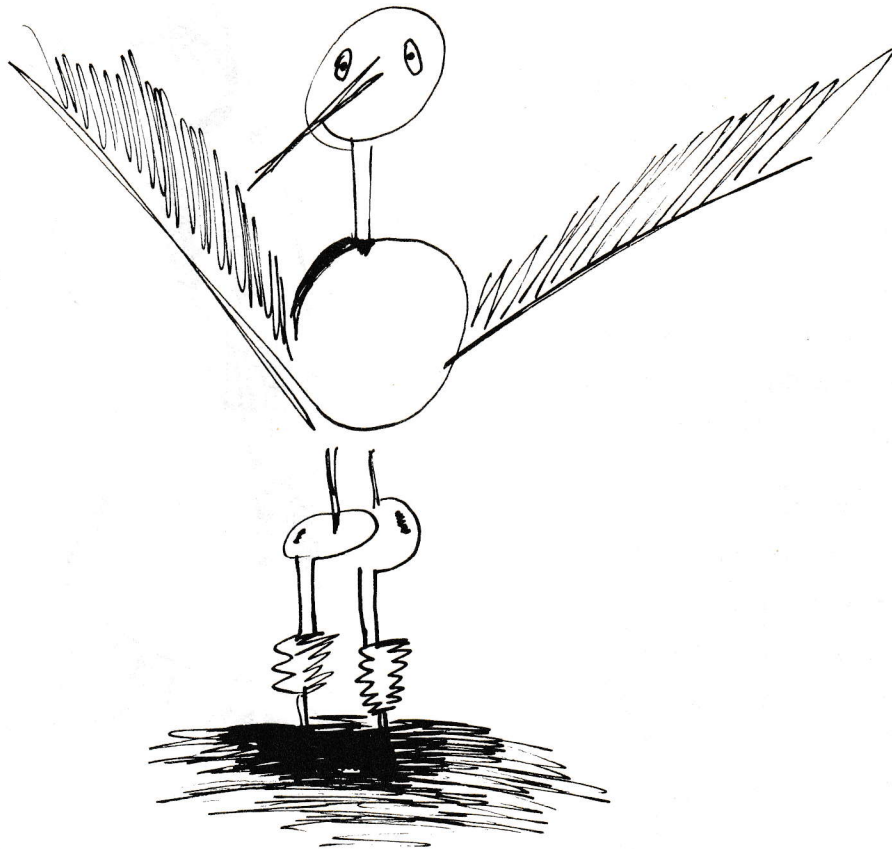
Ov zakon je pod naboljimi uvjeti revizija člana 7.

Druga točka su narodni savjeti, ki bi se morali konstituirat. Austrijska manjinska društva nisu pripravna pod uvjeti zakona o narodnim grupama jiti u savjete. Taktika kancelarstva je, da prisili društva u ominosne savjete (proporz partijov i asimilantov), i svim društvam odbija molbe za subvenciju. Ovo je namera diktatorskog režima svoju volju - kroz socialan pritisak, manjinska društva silit, da potpišu dalji proces asimilacije.

Pismena odluka suda, će odlučit dali će nimško nacionalni Goliath malomu Davidu dat subvenciju za preživit.

Hrvatska manjina se nalazi u jednoj kritičnoj situaciji. Školstvo najvažnija institucija, štampa (HN) i druga za manjinu važna sredstva su desolatna. U ovoj situaciji si moremo nek sami pomoć.

Steuerverweigerung/ uskratenje prinosa kaj je to moguće. (Vermögenssteuer, Einkommensteuer, Grundsteuer, Mwst...)

Komitet za Prava Gradišćanskih Hrvata je kroz pravne korake imao dosta uspjeha. Naprimer na ilegalnoj brojidbi 76. Hrvatske emisije u ORF-Gradišću, su se isto na pravni način izborila.

Ovi pinezi bi se neka plaćali u skupni fond ki bi financirao privatne čuvarnice, hrvatsku nastavu u škola i.t.d.

Svaki hrvat ima pravo da skрати pri-nos poreza - ar se Austrija ne skrbi

za preživljenje manjine hrvatske.

Pravni koraki:

1. sve doprinosne formulare na hrvatskom jeziku prosit
2. uredi ta se braniti
3. ustavni sud (apelacija)
4. to isto valja za uskratjene poreznoga prinosa iz moralični uzrokov.

(u americi neplačadu biškupi porez, s tim protestiradu protiv velikę produkcije oružja)

Za realizaciju ove ideje se je konstituirao jedan komitet, ki će vas informirati.

Je ovo utopija?

Jeli će se gradišćanskih Hrvatov najtki su pripravnici ovu ideju realizirati i se priključiti je drugo pitanje.

U situaciji u kojoj se grad. Hrvati nalazu je ova ideja sigurno mogućnost protiv asimilaciji djelat.

Ako ništa ne djelamo onda je budućnost gradišćanskih Hrvatov utopija.

a.n.

DEMONSTRACIJA PRED BIŠKUPSKIM DVOROM

Demonstracija pred biškovskim dvorom u Źeljeznu se Źe potribovala kod generalne sjednice Hrvatskoga kulturnoga društva, ka se je odrŹala 21.11. 1982 u ŹuŹevu. Ova demonstracija se nije potribovala od nekoga mladoga ĉlovika, ki bi si mogao zatuĉi roge, nego od jednoga farnika. To je znak, da su i farniki nezadovoljni s manjinskom politikom, ka se naĉinja na biškovskom dvoru u Źeljeznu.

- Ovde sada neki konkretni primjeri :

+ Desetnik Velikoborištokoga dekanata, ĉasni kanonik mag. Źtefan Horvat je jur pred duŹim vrimenom predloŹio, da se razglati o Źenidba tiskaju dvojeziĉno, to znaĉi hrvatski i nimški.

+ U Pandrofu se tuŹu neki vjerniki, da se, otkada ima Pandrof novoga farnika (1.Sept.1982) maše sluŹu veĉ po nimšku nego po hrvatsku.

+ Crikveni Glasnik još svenek ne izlazi svaki tajedan

+ Financijska komor-a Źeljezanske biškopije na Źelje vjernikov, da dostanu dvojeziĉne formulare za crikveni prinos reagira na svoj naĉin, i to šalje monitornu tuŹbu (Mahnklage).

Ovako daleko neki negativni primjeri. Ne more se reĉi, da Crikva negativno gleda na manjine, da narodnim grupam ne dava prava.

Ta prava posoju naime. Na Źalost ali samo na papiru.

Tako je biškovska sinoda Austrije zakljuĉila pred okolo deseti ljeti, da je hrvatski jezik crikveni jezik, to znaĉi ravnopravan nimškomu jeziku. Konzekvenceje iz ovoga zakljuĉka do sada još nisu slijedile.

I zakljuĉki diecezanskoga dana, ki se je odrŹao 9. i 10. novembra 1980. ljeta u Źeljeznu stoju do sada samo na papiru. Realizirala se do sada još nije skoro nijedna toĉka ka se tiĉe

hrvatske narodne grupe.

Tako se na primjer piše u zakljuĉki dekanatskoga dana:

"Kod crikveno-sluŹbenih mjestov neka se omoguĉi, da hrvatsko govoreĉe osobe ili ugarsko govoreĉe svoje potreboće moru, ako je potriбно izreĉi, pri-donesti u svojem jeziku".

Nije se naprimer omoguĉilo, da vjerniki dostanu formulare za plaĉanje crikvenoga prinosa na hrvatskom jeziku. U Gradišĉu takovo rješenje još ne postoji, u Koroškoj, kod Slovencev se to jur nekoliko ljet praktikira, (kot se to more viditi na faksimili)

KIRCHENBEITRAGSSTELLE Finanzkammer der Diözese Gurk Benediktinerplatz Nr. 10 9020 Klagenfurt		Pfarre: Fara: 191	1978-11-17 Datum:	Bescheidnummer: Številka odločbe: 43/Ka
Frau/Gospa 9072 Ludmannsdorf/Bilčovs		Stamnummer 67993 Glieds številka Familienstand: l., v., w., ct., ga. Stan: s., p., vd., l., r. geboren 25.12.1955 rojstva)		
		Kirchenbeitragsbescheid für das Jahr 1978 ihr Kirchenbeitrag wurde unter Zugrundelegung der geschätzten bzw. nachgewiesenen Beitragsgrundlagen gem. §§ 16, 17 KBO. festgesetzt: Odločba o cerkvenem prispevku za leto 1978 Vaš cerkveni prispevek smo določili na podlagi ocenjene oziroma izkazane osnove za odmero cerkvenega prispevka v smislu članov 16 in 17 Pravidnika o cerkvenem prispevku:		
1. Steuerbares Einkommen (soweit nicht unter Pkt. 4 und 5) auf Grund des vorjährigen Einkommensteuerbescheides Obdanični dohodki (v kolikor niso navedeni v točkah 4 in 5) po letaniki odločbi o davku na dohodek		S	S	
2. Steuerbares Jahreseinkommen aus nichtselbständiger Tätigkeit Obdanični letni dohodki iz nesamostojne dejavnosti:		S		
3. Steuerbares Jahreseinkommen (Gattin) aus nichtselbständiger Tätigkeit Obdanični letni dohodki (žena) iz nesamostojne dejavnosti		S	75.600,—	600,—
4. Ertragswert des land- und forstwirtschaftlichen Betriebes Devčna vrednost kmetijske vključno gozda		S		
5. Ertragswert des gewerblichen Betriebes Devčna vrednost obrtnega podjetja		S		
		Summa		
		Vseota		
Abschließl. a) gem. §§ KBO. Obdanični a) po členu(h) Pravidnika o cerkvenem prispevku				
b) für Kinder za otrok(a)				
Rückstandswert Iznos zaostanka		Jahreskirchenbeitrag Letni cerkv. prispevek		600,—
Kirchenbeitrag 19 Cerkv. prispevek 19		S	davon bezahlt od tega plačano	
Kirchenbeitrag 19 Cerkv. prispevek 19		S		
Kirchenbeitrag 19 78 Cerkv. prispevek 19		S	600,—	
XXX v. 12.6.78		S	746,—	sohin Rückstand predstavi zaostanec
Summe Vseota		S	1.346,—	
davon bezahlt od tega plačano		S		
Gesamtrückstand Vseota zaostanka		S	1.346,—	

Sie werden ersucht, den ausgewiesenen Rückstand innerhalb eines Monats nach Zustellung des Bescheides einzuzahlen.
 Prosimo Vas, da vplačate izkazani zaostanec v roku enega meseca po vročitvi te odločbe.

Für die Kirchenbeitragsstelle
 Za pisarno za pobiranje cerkvenega prispevka

U Koroškoj je ovakovo rješenje bilo moguće, iako onde nije Slovenac biškup. U Gradišću rješenje, da formulari za crikveni prinos budu dvojezični nije moguće, iako je ovde Hrvat biškup. U Gradišću ide cijeli posao tako daleko, da biškupija na želju vjernikov, da im se formulari pošalju dvojezično, reagira s monetarnom tužbom.

Crikva ima sigurno velike zasluške, da se je održala hrvatska narodna grupa u Gradišću. Ali ako crikva i nadalje negira želje vjernikov i nekih familijov da se hrvatskim vjernikom u hrvatski fara daju manjinska prava, onda će Crikva imati velike zasluške, da već ne postoji hrvatska narodna grupa.

Crikva Hrvatom uopće ne treba dati manjinska prava, pokidob je hrvatska narodna grupa na temelju zaključka biškupske sinode ravnopravna nimškoj, ako ide za crikvene posle. Do sada na žalost ali samo na papiru.

Dojduće ljeto čedu Gradišćanski Hrvati svečevat 450. obljetnicu svojega doseljenja u današnju Slovačku, Dolnju Austriju, Gradišće Štajersku i Ugarsku. Svečevanje Crikve će se početi 20. februara s prenosom hrvatske maše iz Trajštova u OE 1. (prvi radio-program ORF-a).

Ovu mašu će služiti biškup železna ddr. Štefan Laszlo, prilikom svojega 70. rođendana. Sigurno će se ovom prilikom i naglasiti, kako velike zasluške

je imala Crikva za obdržanje hrvatskoga jezika u Gradišću, a znamda čedu sei spomenuti ovom prilikom i zasluški biškupa Laszla za obdržanje hrvatskoga jezika. Znamda bi bilo tom prilikom jur na času, da biškup nazvisti neka pozitivna rješenja. Da veli, da se oglasi za ženidbe tiskaju dvojezično, da Glasnik dosta pinez, da more izlaziti 50 puti u ljetu, da se formulari za crikveni prinos tiskaju i šalju dvojezično, itd.

Inače bi se znamda moglo ipak dogodit da nekoliko farnikov iz hrvatskih far u kuta stoji pred biškupskim dvorom u željeznu.

U ruka bi ovi farniki mogli nositi table na ki stoji pisano:

"Hrvat Laszlo - daj hrvatskim vjernikom svoja prava".

J.C.

SITUACIJA VLAHOV

Historija

Vlahi, ki su se od 1586. do 1605. ljeta naselili u današnjem južnom Gradišću imaju za razliku od ostalih Gradišćanskih Hrvatov čisto drugačiju historiju doseljenja, zbog ke se i jezično i društveno razlikuju. Jezična razlika postoji u tom, da su to slavenizirani nasljedniki jednoga baltoromanskoga (= rumunjskoga) putničkoga naroda. Mjesto naseobe je bila okolina kisegske gore, a naj= većim dijelom su bili pastiri. Pastirski običaji su se dijelom za= držali do drugoga svitskoga boja.

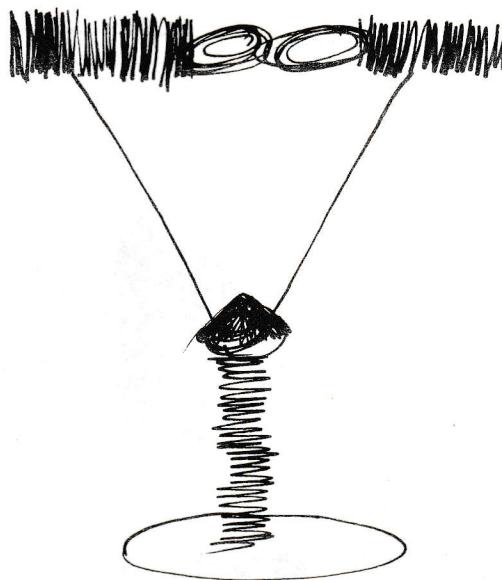
Denas živu Vlahi u Bandolu, Marofu, Rorigljinu, Ključarevci, Širokani, u Rupišću, Podgorju, Poljanci, dalje u Bošnjakovom Brigu, Parapatićevom Brigu i u Hrvatskom Ciklinu.

Kot sam jur rekla, su društveno osebujna grupa, jer su imali posebne slobode i posebna prava. Iako su imali status jednoga slobodnoga naroda, su se ipak nahajali u indirektnoj od= visnosti od feudalcev, jer feudalci su se jako trsili da se ne doseli plemstva, to znači da su Vlahi bili prez peljača i relativno nemoćni u opravdanju i obrambi svojih prav.

Najveći dio naseljenoga naroda su bili seljaki i tobrači. Ov fakat je prak= tično onemogućio zdizanje društvenoga standarda. Sigurno je i postojao mali broj plemstva, ali zanimanje toga nij nikad tendiralo u ta pravac, da bi branili nacionalne i socialne potrboće Hrvatov. Njev jedini interes je bio ta da održavaju svoj društveni status, odnosno da ga zdignu, što je relativno vriško peljalo k asimilaciji i mišanju s ugarskim plemstvom. Stoprv protu= reformacija je omogućila Hrvatom da kroz forsiranu učnju farnikov proživu kot Hrvati.

Današnja situacija

Spomenuta pogibel asimilacije je denas vrlo akutna kod Vlahov. Ako se po= gledadu ostala vlahska sela, je

tendencija k asimilaciji u 75 % slučajev efektivna. I u čisto hrvatski sela je situacija gorja nek na prvi pogled izgleda, jer najveći dio dice samo pasivno vlada hrvatskim jezikom (u Bandolu samo 6 obitelj dicu uči hrvatski). U Poljanci, Marofu, Rupišći, Ključarevci i Širokani se hrvatski govor uopće gleda kotno osebitost stare generacije.

Uzroki

Jedan sigurno važan faktor je "taktika asimilacije", prakticirana od strane države. Zano što podučavanje hrvatskoga jezika nij obligatorično, nego vezano na prijavu - to znači, da

je potrebna veća aktivnost i veće razumivanje svake obitelji - čuda roditeljev išće laglji put i zano ne prijavu dicu za hrvatsko; dilom su i uvjereni da su ditetu što dobroga učinili i je na ti način očuvali od "štopacov", jer hrvatske ure se obično održavaju otpodne (zvana toga postoji i problem vožnje).

Relevantna u zgubljenju narodne svisti je i pojava "pendlarov". Pendlari samo vikend proživu doma i se zano ne moru potpuno integrirat u seoski žitak, i tako se malo-pomalo otudjuju od njega. Oni dođu u konflikt s samim sobom, jer ne znadu kade su čvršće zakorenjeni i tako se čudakrat odluču ili zbog komotnosti ili zbog apatije za put asimilacije (pojam "pendlar" za mene ne sadržava samo delače, nego i namješćene, studente itd.). Ovi faktori valjadu u nekom smislu i za velik dio ostelih Hrvatov u Gradišću.

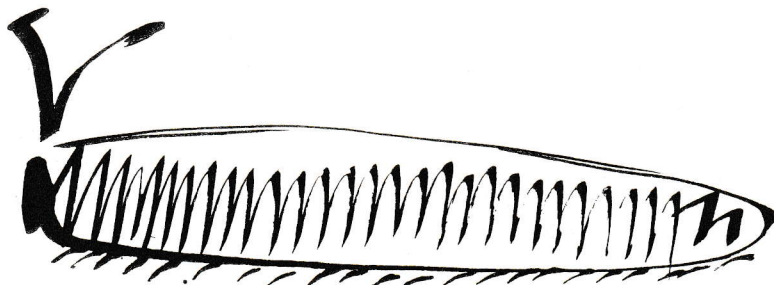
Bandol i okolica

Gledajući posebno Bandol i okolicu, mi se čini da je to karakteristično manjkanje čuti pripadanja jednoj skupnoj grupi, ko je prezentno u svi generacija. Nacionalna vist je ali na svaki način odlučan preduvjet za održanje jedne manjine. Svaki pokušaj osnivanja bilo kakovoga društva (ognjobranci, tamburica) se je razbio, kad su se javile prve teškoće. Nijedna početna aktivnost se nij oz-

biljno zela, nego se je razumila kot zabavan način, kako se more ubiti vrime, kot jedna novost, ka je intre= santna, ali skoro nigdor nij bio pri= pravan da investira energije i časa na duglje. Sigurno je i poszajao i mali broj takovih, ki su se odušev= ljeno dali na djelo, ali oni su od većine već ili manje bili presileni da kapituliradu.

Ove činjenice se još forsiradu krez krčmu, ka igra na selu vrlo važnu ulogu i je obično najvažniji centar za komunikaciju. Nažalost bandolski krčmar ne vidi (ili ne treba) materijalnu vridnost u redovitom otvaranju. Ova desorganizacija je vezana s nena= zočnosćom angažirane seoske inteligencije. U najvećem dijelu hrvatskih sel se je na prijelazu s 19. u 20. st. razvilo građanstvo, što ali u Bandolu nije boli tako. Ovde su živili samo seljaki i delači ki se nigdar nisu pobunili i stalno bili oprezni da ne pogoršavaju svoj položaj (što i danas valja). Već nek polovica ljudi nima pojma o egzistenciji člana 7 državnoga ugovora. Velik broj drži na primjer hrvatsku emisiju za dar, za simpatičnu novost države, a ne za dužnost Austrije. Ova letargija, navikavanje na date okolnosti je doprimila Vlahe sigurno jur veliki korak prema narodnoj propasti. Domaći uopće nisu svisni toga razvoja, gledadu ga samo organskim, i nebi bilo nelogično, ako bi ovde nastala maninja u maninji.

K.M.

MISLI O EMISIJI

Ovoga ljeta (15. Septembar) smo svečevali 3-ljetni jubilej hrvatskih emisijov. Ako pomislim najzad moram ustanovit da je porod naših hrvatskih emisijov dosta težak bio.

Dvajsetčetira ljeta se je ovo dite nosilo u trbuhu republike Austrije. Dugo vrime, ako se pomisli da normalni človik triba 9 misecov. Idemo k porodu. Dite je ležalo u maternici tako nesrično, da je ginekolog zgrabio za nož. Carski rez, poduzeo. je na pravni način Komitet za Prava Gradišćanskih Hrvata. Vjerojatno bi se i po 24-ljetnom trajanju i čekanju na porod, emisija nebi bila rodila, ako bi se nebi bio uzeo nož.

Ov korak, pravna borba za emisiju, je šokirao druga "hrvatska društva", ka su strpljivo jur tako dugo čekala na emisiju, ali bez toga da prisilu naturu Austrije, da se spomene 1955. ljeta, stvaranje ovoga diteta.

Vjerojatno bi još dan danas na porođenje čekali, kot no Elisabeta u starom teštamentu.

Pogledajmo kako danas živi ovo dite!

Skroman i tugujući život počne u petak svakoga tajedna u 3 ura otpodne. Do četiri ura se dite igra s starimi lutkami, zaprašeni knjigami i drugimi otpatki - i onda zaspi.

U nedilju se probudi dite u 17.00 ura i si jači, svira i se razveseli. Ovo je najugodnije vrime za malo dite, Dide, babe, dica i mladi se s ditetom skupa veselu. Od 18.00 do poladeset spi dite. Ono vrime kada hrvatski pendlarski narod ide spat, se probudi malo dite i reproducira kulturu spavajućega naroda.

Jeli je žitak triljetnoga diteta ritmičan?

U užjem smislu, ako se pomisli na aktivnost na vikend, bi se moralo reć - ne. U daljem smislu, dnevnoga petminutov trajućega žitka, bi rekao - da.

Fakat je, da se je ovo dite rodilo i

u skromno zbudjenom vrimenu ima pravo na odgoj, hranu i prateš.

Skrb za malu dušu je preuzela mati crikva. Dite se mora u kršćanskom smislu odgojit, da poštuje roditelje i vjerno bude. Sigurno mora poštovat i poslušat majku Austriju. Kako dugo je ona morala nosit ovo dite!

Ako premislimo nato da ovo dite postaje svenek starije i starije onda ćemo se pitat, kaj će se naučit hrvatski jezik.

Doma ?

U skromno zbudjeno vrime, roditelji nimaju lazno da se s ditetom bavu i hrvatsko pominadu, ar su na laptu a skromne 5 minute na dan nisu dost.

Pogibeo je, da kad dite stupi u čuvarnicu, neće ni jednu rič znat govorit. To znači težak posao za čuvamičarku.

Uvjeren sam, da bi se dite naučilo u čuvarnici s drugimi djecami hrvatski jezik.

Ali kod sam doćuo od zemaljskoga poglavarstva, je nemoguće, da se zaposli hrvatska čuvamičarka.

Po sebi razumljivo je, da i za drugo obrazovanje neće biti učiteljov ki ćedu naučit dite hrvatsku rić.

Ade čuvarnice, ade osnovne, glavne, sridnje škole.

Dite će ostat nimo hrvatsko dite !

Pominat će se jezik majke Austrije.

a.n.

500 LJET ENCIKLOPEDISTIKE NA TLU JUGOSLAVIJE

15.11.1982. se je otvorila u Austrijskoj Nacionalnoj Biblioteki (Prunksaal) izložba "Pet Stoleća Enciklopedistike na Tlu Jugoslavije".

Veliki broj eksemplarov prošlih 500 ljet pokaže na ogromno djelo enciklopedistike na tlu Jugoslavije. Ova izložba se je pokazala u čuda jugoslavenskih gradov i u inozemstvu.

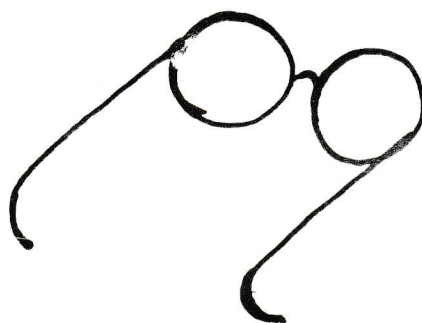
Naprimer u Kijevu, Parižu, Stokholmu a sada u Beču.

Cilj ove izložbe je, da se upozna jugoslavenska evropska kultura u javnosti cijele Evrope. Izložba kaže povezanost kulture prošle i današnje Jugoslavije s cijelom Evropom, i više stoljetnoga djela i tradicije enciklopedistike na tlu Jugoslavije.

Najstarije djelo enciklopedijskoga karaktera je takozvani lucidari, pišen u sridnjevjekovnoj glagoljskoj kniževnosti pred 15. stolecem. Prvi originalni tekst hrvatskih autorov to nije bio. Lucidari je pišen na latinskom jeziku.

U vrije humanizma, se je pisao prvi hrvatski tekst u enciklopedistiki.

Ilija Crijević je napisao u Rimu koncem 15. stoleća enciklopedijski riječnik "Lexicon". Ov izvanredno zanimljivi rad se čuva u biblioteki Marci-

ana u Veneciji.

1566 ljeta ja Matije Vlačić pisao enciklopedsko djelo Clavis scripturae sacre.

Tradicije enciklopedistike ide dalje kroz 17.,18.,19., i 20. stoleće.

Miroslav Krleža, književnik, literat i enciklopedist Jugoslavije, je postavio inicijativu da se ^{iz} djela prva zajednička enciklopedija - "Enciklopedija Jugoslavije"

Djelo se je počelo 1950 godine.

U ovoj Enciklopediji se je izdjalalo osam svezkov. Pokaže se prvi put kompleksna enciklopedska povjest i suvremenost svih naroda i narodnosti Jugoslavije. Leksikografski zavod je u istu dob izdjalao

Opću enciklopediju

Pomorsku enciklopediju

Medicinsku enciklopediju

Likovnu enciklopediju

Muzičku enciklopediju

Poljoprivrednu enciklopediju

Šumarsku enciklopediju

Bibliografsku seriju,

Leksikon i Atlas svijeta.

Oko deset tisuć suradnika iz cijele Jugoslavije i svita su u 30 ljetnom djelu ostvarili 110 enciklopediski svezkov.

Za intelektualca, ali i za prostoga čovika, je to enciklopedističko izdavanje velika mogućnost informacije, rekao je direktor Leksikografskog Zavoda Dr. Ivo Cević.

Statistika kaže, da svaki 4. Jugoslaven upotripljava enciklopediju. Cević je istaknuo, da ga veseli, da se izložba enciklopedistike kaže u Beču. Beč je kot glavna kulturna metropola Evrope igrao veliku ulogu u kulturnom pogledu Jugoslavije.

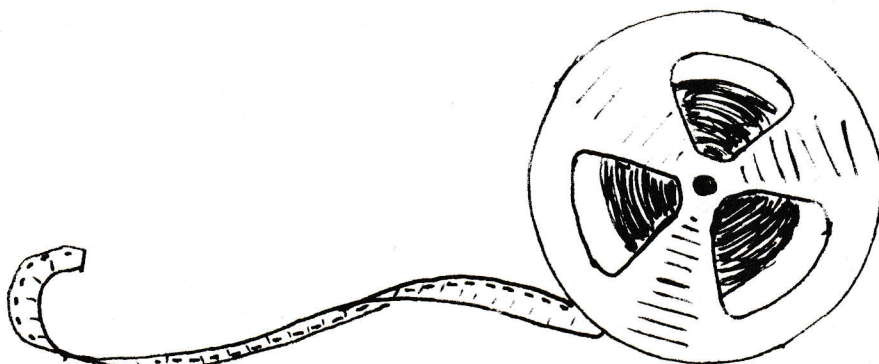
Kulturne veze medju Jugoslavije i Austrije su važne za prijateljske odnose susjednih zemljov.

andreas novosel

PREMIJERA PRVOGA GRADIŠĆANSKOGA

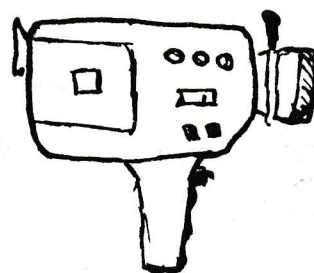
FILMA NA NAŠEM JEZIKU

Subotu, 20. novembra, 19.30 uri u nabitoj dvorani krčme Derdak u Velikom Borištofu: ugasile su se sviće na plafondu i u dvorani, u koj obično vlada larma veselih gostov, zamuknu razgovori. Najednoč vlada tišina. Prvi metari filma letu mimo lampice projektora, na velikom platnu ispred publike pojavu se prvi kipi, zvučnici počnu vibrirati i šalju prve rečenice govorača med ljeđe. 1156 očiju je znatiželjno uprto u 2x3 m veliko srebrnobijelo platno u pozadini dvorane, a 1156 uši otvoreno žrka riči, ke sprohadjaju kipe na platnu. Bilo je ča zizma novoga: ljudi gledali su prvi gradišćansko-hrvatski film, čuli n a š jezik. Gledali su, čudili su se i uživali su sve. Počelo je prikazanje filma " Povijest Velikoga Borištofa - razvitak jednoga sela ", prvoga gradišćanskoga filma na našem jeziku.

Jur otpodne smo opazili da u Velikom Borištofu vlada posebna atmosfera. Ljudi, ki su išli za svojem poslu, pozdravljali su se kot obično, razgovarali su kot obično. Samo na kraju razgovora pitali su se jedan drugoga: " A kamo ideš denas navečer? Ideš i ti na film? ".

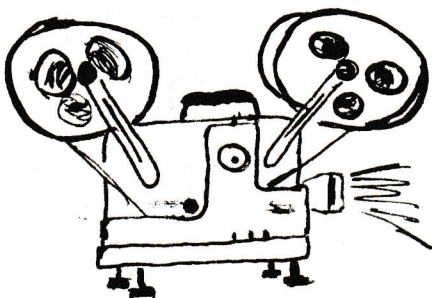
Znatiželjnost je bila velika. Kad smo prekoraknuli prag dvorane u Der dakovoj krčmi u pol sedmoj navečer: zrak kotno da je električan. Znatiželjnost još veća, kot da se more grabit rukami. Metro Pinezić, Stefan Zvonarić ml. i Manfred Mörk, tri mladići, ki su napravili ov film, pozdravljaju goste na ulazu. Malo blijedi, jer konačno je ovo njev večer.

Nervoza raste u istoj mjeri kako se dvorana puni. Stari rutinjeri pokušavaju prevladati nervozu i čekanje na šanku. Sad već nij mjesta, a ljudi još svenek ne prestano zviraju u dvoranu. Tretina ljudi će morat gledat film stojeći, svi stolci su jur zdavno zauzeti. Ali ča im je to denas? Konačno se ovako ča ne doživi svaki dan. Na kraju je

dvorana nabita, da se još i zrušit nebi mogao. Ugasi se svića. Film biži.

Kad se dvi ure kašnje svića opet nažge, publika aplauzom svećuje svoje tri mlade. Rukami demon= strira svoje priznanje žilavosti, truda i uspješnoga stvaranja Stafanu, Metri i Manfredu. Narod točno zna zač boža: na ovu drugačije čisto običnu subotu su ovi tri mladići iz Velikoga Borištofa, odnosno Longitolja, prekoraknuli granice tradicional= noga kulturnoga djelovanja grad. Hrvatov, su se oslobodili od malodušnoga lokalizma, i na svoj način doprinesli ostvarenju jedne večne vizije cijeloga našega naroda: Svojim djelom dali su važnu i plemenitu poruku svakomu od nas, svojemu rodnomu selu, našem narodu i cijelomu svitu. Dali su nam potisnutim i čudakrat nimim Gradišćanskim Hrvatom moćan glas, ćut vrid= nosti i jakosti, lipu duhu mladosti i života. Prez pogleda na to, jeli smo došli gledat ov film iz južnoga, sjevernoga ili sridnjega Gradišća, iz Velikoga Borištofa ili jednoga od susjed= nih sel, ostavili smo Veliki Borištof radosni i gizdavi, puni ufanja, a poneki pravoda i malo zamišljeni.

Ideja k filmu rodila se je pred trimi ljeti, kad je Metro Pinezić, zaposlen u firmi Linzer u Velikom Borištofu, nabavio jednu film-kameru u prvom redu zbog znatiželjnosti i interesa, ne zbog bilo kako velikih ambi= cijov. Njemu su se pridružili

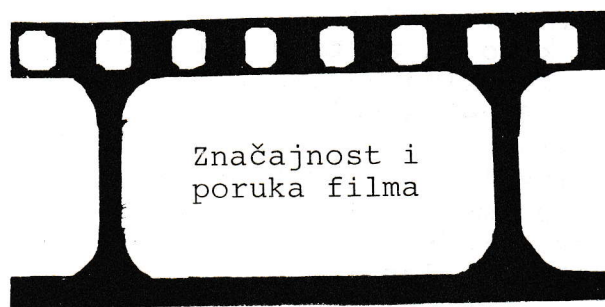
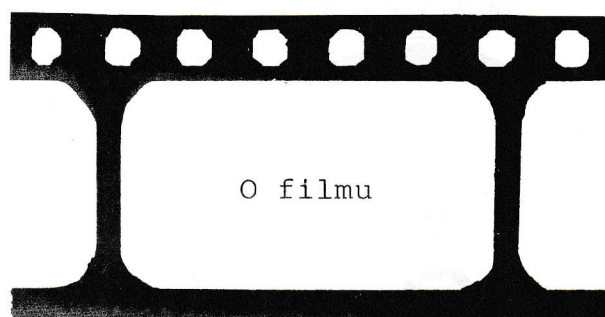
Stefan Zvonarić ml., učitelj iz Velikoga Borištofa i Manfred Mörk, rodom iz Longitolja, a zaposlen u jednoj tiskari u Beću. Prez bilo kakovoga is= kustva s kamerom ili filmanjem su počeli snimat i istraživat. Stefan odredio se je da napiše knjigu za film i da preuzme re= žiju, dokle su Metro i Manfred naprikzeli tehnički dijeo posla. Sve dablje su se zakopali u njevu ideju i ambiciju. Isto tako kako su tri duga ljeta svoje slobodno vrime trošili za snimanje, istraživanje po arhivi u Austriji i Ugrskoj, kontak= tirali sve institucije ke bi mogle imati kakove dokumente o selu, iskali stare amaterske filme iz doba pred i po boju, tako su trošili i svoje pinezi na stalno poširivanje svojega "studija" i tehničke aparature. Na kraju dostignuli su tako visok tehnički standard i mno= žinu razlićnih aparatov, da su njev "studio" Borištofci zvali u šali "mini -ORF".

Njevu ozbiljnost i želju za čim većom autentičnošćom upoznali su stanovnici ali i onda, kad su išli od stana do stana i skupljali stare fotografije, da bi je upleli u film. U zadnji tri ljeti praktično nij bilo priredbe u selu, na koj nebi bili oni tri s svojom kamerom na licu mesta snimali događaje. Dobili moraličnu pomoć od već stran, dokle su nosili financijske stroške čisto sami.

stare kipe i fotografije u organsku i živu priču punu atmosfere. Metro je u mnoge kipe impresivno umotao simboliku i lekciju pojedinih događajev.

Jezik, koga su upotrebili je lahko razumljiv ne samo za Hrvate sridnjega Gradišća, nego kako su to potvrdili pohodniki filma iz sjevera i juga i za sve Hrvate iz ostalih krajin Gradišća. Govorači Monika Trimmel, Mirko Berlaković, a u prvom redu Mate Palatin su odlično obavili posao.

Film se bavi s historijom sela početo od doba Keltov do danas. Stefan Zvonarić je pri tom pokušio svenek pokazati razvitak sela i različne promjene ne samo kot lokalne činjenice, nego kot rezultat historičnih događajev i promjenov i je s tim čuda doprinesao i dokumentaciji historije ne samoga sela, nego cijele uže

pokrajine. Iako je film pravi amaterski film, on u pogledu na koncepciju, tok povidanja, ili razvijanje "storija" kot i u tehničkom pogledu daleko stoji prik nivoa, kakov se od običnoga amaterskoga filma more dočekat i u čuda trenutkov nije za razlikovat od profesionalnih filmov. Film je u ostalom fantastično dokumentiran i rešerširan. Sve važne promjene u historiji sela su vidljive iz snimljenih dokumentov, pisam ili kipov. Film je djelomično majstorsko djelo u pogledu na to, kako se je ugodalo uplet mrtve materijale kot

neke aspekte zač je ov film tako vridan i za nas važan smo jur napomenuli. Prvič je ov film pokazao u ke smjere se naša hrvatska kultura mora razvijat. Napušćanjem starih kolonijov i tradicionalnih formov kulturnoga djelovanja probit se moremo od čistoga konzerviranja u obnavljanje i razvijanje kulture. Koliko se služimo modernih sredstav i oblikov kulturnoga djelovanja i izražavanja, zadobit ćemo angažman mladine i nje talenat.

Drugič je ov film po našem znanju ne samo prvi film ove vrsti cijeloga Gradišća: malo

varošev je po cijeloj Austriji, ki imaju ovako dokumentiranu svoju povijest, i ako omaju i sredstva i profesionalce na raspolaganje. To znači da ov film predstavlja kulturnu avantgardu Gradišća (- poslušajte svi ki ste mjerodavni na ovom području -), ali simbolično i predstavlja

žilavost i visoki potencijal kulturnoga djelovanja nas Grad. Hrvatov.

Činjenica da je ovo prvi film na našem jeziku, a s tim i izraz i dokaz većega samopovornja naše mladine u vridnost našega jezika ne more se dost puti naglasit.

Jur smo i napomenuli da značaj= nost filma leži u tom, da je prekoraknuo lokalne strukture i horiconte. Tako kot je pokazao da se sudbina jednoga sela ne odvija u izolaciji, tako nam daje i važnu poruku: Ne moremo se shranit pred sudbinom, nego moramo pokusit ju u našem smislu preminit.

Isto kako su svitska ili nadre= gionalna bivanja imala velike posljedice za selo i stalno minjala njegov obraz, tako je u prošlosti i ovo selo davalo čvrste impulze javnosti i narodu, u prvom redu na kulturnom i po= litičkom polju.

U čuda kipi, riči i misli je ov film bio čvrst poziv na očuvanje svojega, lipote, na vridnost očuvanja svojega specifičnoga identiteta.

Ali on nas je i upomenuo da bi bila doba da nam se najzadplatu dugi. Da samo citiram dvi pasaže " sini sela, ki su se žrtvovali za druge; za lude i prazne ideje drugih ..." Ili riči farnika Joške Preča: " Mi smo uvijek bili mali, ipak smo uvijek davali većini. Neka nam sada i oni dadu ..."

Ča se tomu još prava dodat?

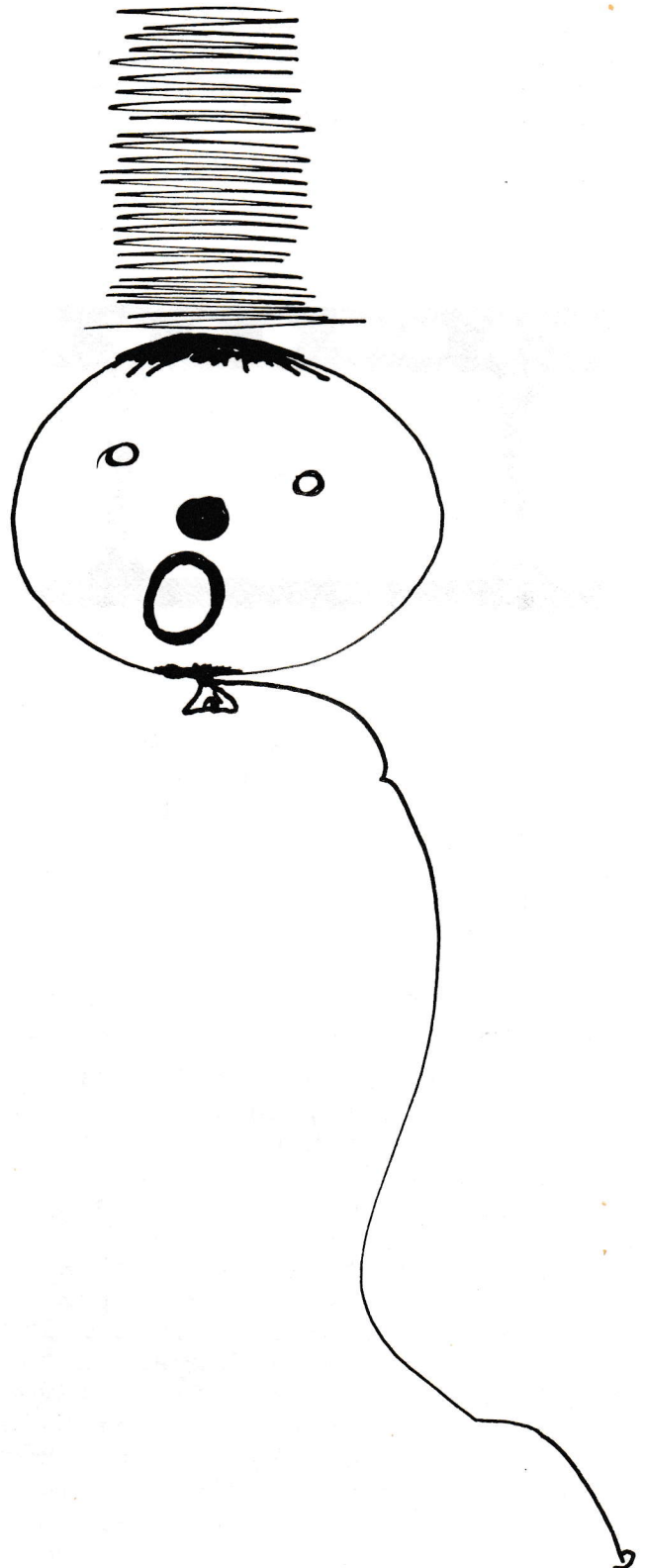
Po filmu m- je jedan mladi

človik rekao: " Meni je film po= kazao ča mi u životu mora bit vridno, i pokazao mi je, da moram bit aktivan, da stalno moram bit aktivan. "

Tako ov film ima dosta porukov za svakoga. I more bit da to gluži malo pretjerano, ali ipak bi kanio na koncu reć: Film ne kaže samo prik 2000ljetnu histo= riju jednoga sela, nego on nam dale cijelu lekciju vječnoga človičjega iskustva.

Čuda ki veli da mi Gradišćanski Hrvati rjetkokrat prepoznamo one trenutke kađa nam se ča velikoga dogodi. Lahko bi moglo bit, da je 20. novembar 1982. bio takov trenutak.

F.P.

ČEŽNJA U NOĆI

Nastavak

Marija se je momentano tako ćutila, kot da bi ju neko jako polici udrio, ali u isto vrime je opet ćutila, kot da se jedan šlar diže ispred nje očiju i kot da bi se raztriznila. Na mah joj se je sve činilo čisto i jasno.

Ov mladić je sprogovorio to, ča je u njoj bilo tako dugo klilo i čega si nije mogla postati svisna. Ali to pred njim priznati? Ovako čisto u obraz? To nije moguće.

Marija njemu odgovori: "Zač bi bila nesrična? Ja imam sve ča kanim. Ja se znam študirat, imam dosta pinez, tovarušev i družic, a tomu još i dobre starje. A i čemerno ne izgledam, ali? Ča još kanim već?"

Mladi muž se nasmiši, ali njegovi oči su bili tamni i turobni kad Mariji diboko u oči pogleda. Stali su sada uzko jedan uz drugoga jer je bilo jako čuda ljudi na bar-u. "Neka si sama sebi lagat, jer nećeš spoznati života!"

Marija se je nemirno obraćala u postelji. Pri ovih posliđnjih riči mladenca joj se je činilo kot da bi ju njega oči preboli, akoprem su gledali ljubezno i puno pomilovanja. "Ne, ne, ja si ne kanim lagat", brbljala je u polusnu dokle se je konačno prebudila.

Ča je ovo bilo za neobičnu sanju? Od kuda sam ovo zela? U pravom žitku nisam nigdar ovakovoga ča doživila. Bila je jače umorna nego kad se je legla spavat.

U dojdući dani je Marija premišljavala o tom, ča joj se je "očitovalo" u sanji. "Ali zapravo to

sigurno nije nikakovo očitovanje jer človik sanja o tom, ča ga zaista naliže, morebit ča mu gre najbliže k srcu", mislila je pri sebi.

Po predavanji na univerzitetu se ada sjede u park da ne sretne nikoga poznanca i da čim već bude mogla biti sama sa svojimi misli. Pri tom gleda pol svisno ljude, kitice, živine i različna zbivanja oko nje.

U oči joj spade jedan starac, ki nedaleko od nje, skoro na susjedskom stolu, sproganja golube, ki nikako nisu plašljivi ili bojazljivi, nego nasuprot bezobrazni i malo nametljivi (zudringlich), a med njimi je i nekoliko rebcov.

Dakle starac strašno maše s njegovim dosta velikim rupčacom (facoličem) i se očividno trsi na svaki način sprognati ove njemu neobljubljene goste. Mariji se zapravo čini, sudeći po njegovom obrazu, da mora strašno mrziti ova stvorenja.

Nekoliko korakov dalje od njega sidi jedan drugi starac, ki onim istim golubom i rebcom hita nekakove kusiće, čini se da drži kus kruha ili žemlje (Semmel) u ruka i da si od njega uvijek odlamlje i tako krmi svoje goste.

Sad bi si človik mislio, da će on prvi starac mrsko gledati na drugoga i da će mu zdivati. Sigurno će mu biti srdit, kad tako bezobrazno krmi te životinje, ke on sa svom svojom moćom hoće sprognati, a morebit čedu se još i početi karati ili svadjati.

Ali od toga svega nije niti slijeda. Smijuć razgovaraju se jedan s drugim kot da bi bili najbolji prijatelji. Ljubezan dialog traja cijelo vreme dok je Marija sidila u parku. O čemu su se pominali, nije mogla razumiti. Vidila je samo njeva smijuća lica.

Marija se je morala nasmišiti, tako nevjerojatno joj se je činio ov prizor (Anblick). Ljudi su ali smišni, misli ona.

Protuliće je procvitalo na svih strani. Marija ostavi park i ide k tramvajnoj štaciji. Pri tom misli na Beč, na univerzitet, na svoju slobodu i puno mogućnosti ovde u Beču. Oh, kako se ja va tebi, mrskom gradu, dobru čutim.

A kako te na primjer moja družica mrzi: Ali ona mora ovde djelati. Kad bi morala ja djelati, bih te morebit i ja mrzila. Ali ovako znam pođuzeć mnogo interesantnih stvari. Zadilim si čas kot si kanim.

Kad je ovako zamišljeno išla vidila je ležati ča na travi. Bila je to jedna mala knjižica, ka je imala jedan umot iz plastika. Izgledalo je kao da ju je neko izgubio u zimi u snigu. Marija otvori knjižicu i počne čitati:

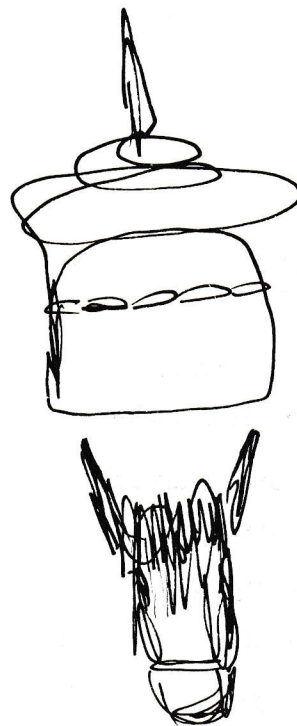
"Als ich in meinen "Toten Seelen" lesend in einer ausnahmsweise warmen Straßenbahn fuhr, mußte ich bei einer besonders ironischen und gelungenen Stelle plötzlich daran denken, wie völlig zufrieden ich mich fühlte und wie erfüllt mir mein Leben schien. Selbst der dumpfe Zahnschmerz, der von meinem heutigen Zahnarztbesuch herrührte, konnte diesen glücklichen Zustand nicht trüben. Im Gegenteil. Er gab mir ein ganz starkes Gefühl, daß ich lebe, mir meiner Handlungen, Gefühle, Absichten, ja meines Ichs vollkommen bewußt bin."

Marija se je čudila ovim redom. Oni su joj se nekako vidili. Ali sigurno ih je neki romantičar napisao. Činilo joj se je, kot da bi s ovimi redi autor, svejedno gdo bih to mogao biti, htio reći: Ako je žitak takov, kot je moj žitak sada, onda ljubim žitak, onda ga hoću uživati!

Tako premišljavajući je došla do Opernpassage-a. Onde su već puti htile male grupice ljudi diskutirati o aktualnim dugovanjima.

I danas je opet jedna grupa ljudi za vidit, starih i mladih, ali sve samo muži. Najednoč jedan muž glasno krikne "Ihr Nazis! Geht's doch noch Deutschland wenn's was wollt's!". A od druge srane se čuje: "Und du geh noch Rußland."

Mariji mrzlo proteče po hrbti. Čutila se je tako mlahava i čisto prez moći. Čutila je ča kot tijelovnu mržnju. Išla je turobno dalje. Došla je do Kaerntnerstraße. Vrime je lipo, sunce se zrcali u oblaki trgovina i sviti zlatno. Ulica je jako oživljena.

Najednoč Marija vidi, kako se jednoj divičici, ka nedaleko od nje gre, umlije. Onesviščena pade na tla, i veljek se spravi čuda ljudi okolo nje. Svi znatiželjno gledadu.

Jedna žena joj kani pomoć, i joj otpre bluzu, da dostane već zraka i da opet k sebi dojde. Pri tom se bluza, prez da bi to ki tako kanio, tako daleko otpre, da je za kratak hipac gole prsi divičice vidit. Marija vriško pogleda okolo, je li je to ki opazio i vidi dva korake od nje stat jednoga muža, koga dobro pozna. Čini joj se da vidi jedno jako poželjenje u njegovim očima.

Najednoč ta muž stupi k Mariji i ju pita: "Marija, gremo na jednu kavu?"

nastavak slijedi

Doroteja Lipkovits

LIRIKA

cijena ljubavi

penzija stare majke
za skromne riči unuka
dobra censura u školi
za ljubav prema doci
moderna velika kola
za vruću ljubav divojaka
karijera muža
za sigurnost hištva
grobni kamen
četrdesettisućšilinga
za ljubav mrtvaca

ljubav ljubavi
kako mrtva si

a.n.

stoprv onda

kad bude zadnje stablo odriženo
kad bude zadnja rijeka otrovana
kad bude zadnja riba ulovjena

će te ustanovit
da se pinezi nemoru jist.

indijska poslovice

....., dva prijatelji se jednoga
dana sretnu u beču.

.....

..... pita jedan drugoga,
"što bi ti djelao kada bi imao
200 milijuna šilingov a sutra bi bio
sudnji dan "?

.....,odgovori mu prija-
telj....., "ja bi se preselio odmah
s mojim pinezi u gradišće".....

..... "a zač?" , ga pita drugi

"zarad toga" odgovori prvi"ar je
gradišće za 500 ljet odzada".....

....."narod još živi u feudalizmu ...

a.n.

ž i v o t

ja se kanim
gledat
poslušat
pominat
ljubit
učit

odučili su me živit

ja se kanim
rodit
živit
živit
živit

a.n.

libido ergo sum

dupli obraz

stoprv onda
kad transcendiram
društvene kolonije
u meni
ću moć živit
i slobodu
doživit

a.n.

Bivši prijatelj i ja

Smijuć mi se lice nudi
mrzlo mi se stišće v' grudi
zač je mržnja tako mrzla
cvijet usahne
spusti lišća
zaman mu slikaš bivše čase
farbe su suze
farbe su prašne
mrtvih lišćev bivši sjaj
vjetar vas već neće dizat
suncu kazat svoje lice.

Nije vas čas prokleo
prijatelji vaši, oni su to
prijateljstvo je išlo spat
nije se već htilo na noga držat
važniji im je bio svoj mir
"A zutra će dojt protuliće, protuliće..."
Lišće spadje, lišće šapće:
vražje protuliće
a nas ćedu gaziti u blatu
farbe su suze...
poslidnja list prebodjena na drugom katu
vjetar joj olakša smrt
ne kanim čut tu rič:
protulićni vrt
farbe su suze, prijateljstva strašna
a slika nje lipote jako prašna.

D. L.

izborna ceduljica

izborna ceduljica
ti tajnost politike
svemoguće, koruptne

izborna ceduljica
zloupotribljavana
sloboduukradjena
u urni zatvorena

izborna ceduljica
hodi s manom na putovanje
kroz polje
šume i loze
doživi veseloga
vjetra slobodu
dok padeš
i gnjojiš majku zemlju

eccoo oo
fffff ff

kapitalistička ekonomija
je slična človiku
odraslomu
on nemore rast
u višinu
samo u širinu
da to nije
zdravo
je svakomu
poznato

zato produkcija
dok pukne trbuh
od toga živi
profita duh

a.n.

ludilo ceduljice

3. listopad
bivši dan zemaljske
=demontkratske= akcije
putujućega naroda

prozori velikogradjeni stanov
gledaju živu djelatnost
malogradjeni vlasnikov

u svetačnoj opravi
na četiri kotači
pelja je put k crikvi

okripljeni od duha svetoga
stupu va dvoranu
javnoga seoskoga stana

ime - hižni broj,
ceduljica- kuvert u ruke,
i kao zlo djete
va nugaj demokracije

znak strpljenja i muke
u kolobar ceduljice

u urnu zatvorena ceduljica
politične omnipotencije legitimacija
naroda samovoljna impotencija

ostaješ ludilo
mala ceduljica

a.n.

HN

hrana naroda
mlahavoga tjela
bojazljivo drhtećega
bez zubi grizećega

slaba kaša si

hraniš samoga starca
u mladosti nerodovitoga
na smrt odsudjenoga
bez potomstva svojega

svijeta krava, familija

preživlaš staru slamu
tradiciju

svaki novi žitak
ti se alduje

da preživi
mrtvo tjelo
tvoje

pijesak

kako je lijipo igranje u pijesku!
djeca gradu kaštele,kanale,
brige - dolin
i druge bedavine ...m.m.....hm.

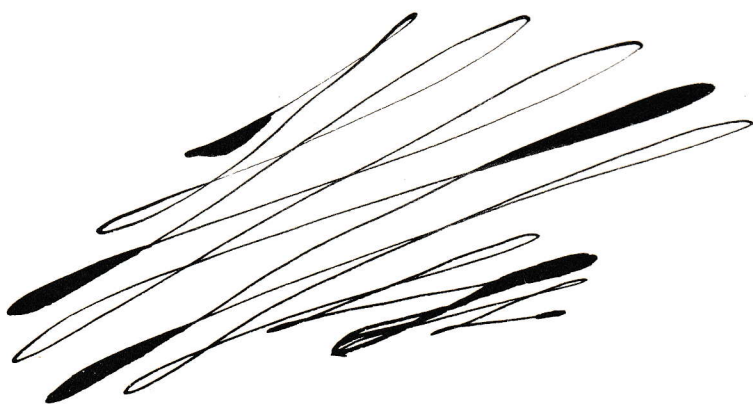
bez majstorskoga pisma
bez fakulteta
dječja ruka stvori svijet
is pijeska.

pijesak je život
pijesak je hrana
mala beba proguta punu šaku
od glada.

dotrči majka puna skrbi -
beba škriplje s pijeskom
u zubi -
vjerojatno joj se rači.

gusinja koža -
evolucija se ponavlja
djete ogradjeni život upoznava.

a.n.

S P I C I N O

1983.

Želji v

HAK

Abs.: HAK, SCHWINDGASSE 14, A-1040 WIEN

HKD - HRVATSKO KULTURNO
DRUSTVO
DR. LORENZ KARALL STR. 23
A-7000 EISENSTADT

DRUCKSACHE

P.b.b. Erscheinungsort Wien
Verlagspostamt 1040

Postgebühr bar bezahlt